

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА

ЛІ ШУАН

УДК 332.146.26330.111.4 (510)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ТА МЕХАНІЗМ ПОДОЛАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ РЕГІОНІВ (НА
ПРИКЛАДІ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ)**

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків - 2009

Дисертація є рукопис

Робота виконана в Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України (м. Харків).

Науковий керівник: доктор географічних наук, професор

Голиков Артур Павлович,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Хлобистов Євген Володимирович,
Ради по вивченню продуктивних сил України
НАН України (м. Київ),
завідувач відділу сталого розвитку та економічної безпеки;

кандидат економічних наук, доцент

Дикань Валерія Володимирівна,
Українська державна академія залізничного транспорту,
(м. Харків),
доцент кафедри менеджменту на транспорті.

Захист відбудеться «3» лютого 2010 р. о 10 годині на засіданні
Спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 Харківської національної академії
міського господарства за адресою 61002, м. Харків, вул. Революції, 12,
конференц –зал № 1.

З дисертацією модно ознайомитися в бібліотеці Харківської національної
академії міського господарства за адресою: 61002, м. Харків, вул. Революції, 12.

Автореферат розісланий «31» грудня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.В. Момот

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми. Регіональна політика, що спрямована на підйом економіки, поліпшення добробуту населення і вирівнювання рівнів його життя, в багатьох країнах світу перетворюється в даний час на пріоритетний вид державної діяльності. Її спонукальний мотив і основна мета – зменшити відмінності в рівні життя населення регіонів, забезпечити соціальну справедливість в територіальному аспекті. При цьому повинні враховуватися інтереси загального економічного підйому країни, підвищення якості життя всього її населення, а також вирішення проблем депресивних районів з одночасним стимулюванням економічного зростання найбільш розвинених регіонів. Оптимальне поєднання соціальних і економічних пріоритетів, а також загальнодержавних і регіональних інтересів в здійсненні регіональної політики було і залишається актуальною проблемою багатьох держав світу. Саме з цими проблемами стикається зараз КНР на шляху свого економічного і соціального прогресу, що зумовлює актуальність дослідницької теми в науковому і в практичному планах.

Теоретичні положення і методологічні принципи регіональної політики розглянуто в роботах Т. Паландера, Р. Мюрдаля, Р. Балдершейма, Дж. Сталберга, Н. Паелінки, С. Полларда, А. Аміну, А.Льоши, П. Кругмана і ін. Слід виділити праці українських і російських учених Г.В. Балабанова, М.К. Бандмана, О.Г. Дмитрієвої, Г.М. Лаппо, А.П. Голікова, О.Г. Гранберга, Б.М. Данилишина, М.І. Долішного, С.І. Дорогунцова, М.М. Колосовського, С.І. Іщука, Ю.В. Макогона, К.В. Мезенцева, О.В. Мрінської, В.П. Нагірної, М.М. Некрасова, Л.Н. Немець, Я.Б. Олійника, В.О. Онищенко, М.Д. Пістуна, В.А. Поповкіна, Д.М. Стеченко, О.М. Тищенко, О.Г. Топчієва, І.В. Челнокова, О.І. Шаблія та ін. Значний внесок до розвитку регіональної науки внесли китайські учені – Ван Цин, Го Фан Шен, Го Цзе, Лі Жень Гуй, Пен Чунь, Тан Лі Дзю та ін.

Безпосереднім питанням підйому продуктивних сил відсталих районів КНР приділена увага в працях відомого державного діяча КНР – Ден Сяопіна, в роботах китайських учених – Ши Чжень І, Хоу Цзін Синя, Ху Чжун Сю та ін. Проте багато аспектів проблеми, передусім тих, що стосуються механізму підйому продуктивних сил економічно відсталих районів з використанням сучасних моделей економічного розвитку та удосконалення територіальної організації продуктивних сил, все ще залишаються недостатньо вивченими. Саме вирішенню цих питань присвячено дисертаційне дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до напрямів науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: «Геопросторова стратегія Україні та її регіонально-інтеграційне спрямування», «Українсько-російське порубіжжя: концепція та

стратегія довгострокового транскордонного співробітництва» (номер державної реєстрації 0108U002292)». Безпосередній внесок здобувача у розробку зазначених тем – теоретико-методологічні обґрунтування з визначенням загальних рис наукових засад концепції та стратегії регіонального розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є пошук шляхів прискорення соціально-економічного розвитку економічно відсталих районів КНР з виробленням механізму оптимального зростання їх продуктивних сил.

Для досягнення вказаної мети дослідження були поставлені вирішені дослідницькі завдання:

- розгляд законів і закономірностей, що впливають з теорії структуризації і організації економічного простору змістовної стосовно їх ролі та значення в просторовій організації продуктивних сил регіонів Китаю;
- підбір методів для дослідження регіонального розвитку економічно відсталих територій, які б дозволили визначати кількісні та якісні зміни у їх внутрішній соціально-економічній структурі;
- визначити сучасну модель регіональної економічної політики КНР та оцінити її значення для розвитку продуктивних сил регіонів;
- розробити концепцію підйому продуктивних сил Західного регіону КНР, виходячи із сучасної ситуації у ньому та можливостей оперативного базису його економічного розвитку;
- скласти організаційно-економічний механізм сумісних дій центральних і місцевих органів влади, спрямованих на побудову господарського каркасу території Західного Китаю;
- здійснити економічне районування Західного Китаю, яке могло би слугувати інструментом регіональної політики КНР;
- визначити стратегію підйому продуктивних сил Західного регіону КНР;
- оцінити транспортно-географічне положення Західного регіону КНР з погляду його транзитних можливостей для використання у євро азійському транспортному коридорі Схід-Захід.

Об'єктом дослідження є процес економічного розвитку регіонів в економічних системах з державним управлінням розвитку національних економік.

Предметом конкретного даного наукового аналізу – просторова організація і механізм розвитку продуктивних сил відсталих районів КНР.

Методологія і методи дослідження. Теоретичною і методичною основою дисертаційного дослідження є роботи провідних вчених, що присвячені проблемам зростання національних економік і регіональному розвитку.

Конкретними методами, що використовувалися в дослідницькому процесі, були методи регіонального аналізу, зокрема порівняно-описовий метод для виявлення диспропорцій, що склалися в соціально-економічному розвитку між

регіонами КНР. SWOT-аналіз – для оцінки позитивних і негативних рис у можливостях розвитку Західного регіону КНР; кластерний аналіз – для економічного районування Західного Китаю; економіко-математичне моделювання – для прогнозування тенденцій в соціально-економічному розвитку економічних районів.

Інформаційну базу дослідження складають статистичні матеріали міжнародних економічних організацій, а також бази даних Міністерства статистики КНР, матеріали українських, а також російських, китайських і інших зарубіжних періодичних видань, включаючи інформаційні ресурси ІНТЕРНЕТ.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні існуючих наукових уявлень із вдосконалення механізму соціально-економічного розвитку економічно відсталих районів КНР та розробки стратегії з його реалізації. Конкретні наукові результати, які характеризують новизну проведеного дослідження, полягають у такому:

удосконалено:

- теоретико-методичні засади дослідження стану соціально-економічного розвитку територій шляхом застосування регіональної діагностики для визначення чинників, що стримують розвиток територій Західного регіону КНР у порівнянні з іншими регіонами країни;
- підходи до оцінки можливостей використання економічних моделей «наздоганяючого розвитку», «передача капіталу та технологій від району до району», «інноваційного розвитку» для підйому продуктивних сил відсталих районів, що на відміну від існуючих здійснюється стосовно не національних економік в цілому, а по відношенню до окремих регіонів;

отримали подальший розвиток:

- економічне районування КНР шляхом розробки нової схеми економічного районування, яка, на відміну від існуючих, передбачає в мережі економічних районів країни додаткове виокремлення економічних районів Західного Китаю. Кластерний аналіз соціально-економічних показників провінцій та автономних районів Західного регіону дозволили виокремити в його межах 4 економічні райони, які за рівнями розвитку утворюють 3 ступені умовної економічної сходинки;
- зміст термінологічного апарату просторового аналізу економічної науки шляхом включення до нього понять «господарський каркас території» і «оперативний базис економічного розвитку». Перше характеризує систему полюсів зростання з транспортними зв'язками між ними, друге – територіальний, природно-ресурсний, демографічний і господарський потенціал територій, де передбачається здійснення підйому продуктивних сил;
- організаційно-економічний механізм підйому продуктивних сил економічно відсталих територій та інструменти його здійснення, що передбачає послідовне

виконання організаційних і економічних дій на державному і регіональному рівнях з розробкою і реалізацію галузевих, цільових і комплексних програм;

- логістика транспортних потоків у напрямку Європа – Азія з використанням Західного регіону КНР у якості транзитної території трансконтинентального сухопутного шляху між країнами АТР та ЄС.

Практичне значення отриманих результатів. Наукові розробки дисертаційного дослідження створюють умови для подальшого розвитку теоретичних та прикладних проблем, що спрямовуються на забезпечення ефективного механізму підйому продуктивних сил на регіональному рівні у соціалістичних та постсоціалістичних країнах.

Результати дослідження використані у практичній діяльності кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна при розробці науково-дослідних тем: «Геопросторова стратегія України та її регіонально-інтеграційне спрямування», «Українсько-російське порубіжжя: концепція і стратегія довгострокового транскордонного співробітництва». Зокрема до методологічних розділів зазначених тем увійшли, розроблені у дисертаційній роботі, теоретико-методологічні обґрунтування загальних наукових засад концепції та стратегії регіонального розвитку.

Крім того, матеріали дисертаційного дослідження увійшли до розділу «Економіка КНР» навчального посібника (із грифом МОН України) «Економіка зарубіжних країн» – Київ: «Центр учбової літератури», 2008. – 464 с.

Особистий внесок здобувача. Усі результати, викладені у дисертаційній роботі, отримані здобувачем самостійно й знайшли відображення в опублікованих автором працях. З наукових праць, що опубліковані в співавторстві, використовуються лише ті положення, які є результатом особистого дослідження автора.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися й отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських конференціях та семінарах: «Китайське економічне диво: вчора, сьогодні, завтра». Круглий стіл. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 27 вересня 2007 р.; «Актуальні проблеми світового господарства та міжнародних економічних відносин». Науково-практична конференція, Харків, 1-2 грудня 2007 р.; «Просторова стратегія України та її регіонально-інтеграційне спрямування». Міжнародна науково-практична конференція. Харків, 12 квітня 2008 р.; 4-та міжнародна науково-практична конференція «Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України» (2-7 червня 2008 р., смт. Коктебель), «Інтеграційні пріоритети України у сучасному геоекономічному просторі» (3-4 вересня, 2008 р., м. Алушта).

Публікації. За підсумками проведеного дослідження автором опубліковано 8 наукових праць загальним обсягом 2,1 умовн.-друк. арк., з них 5 у фахових

(провідних) виданнях, затверджених ВАК України, 2 – у збірнику наукових праць, а також 1 тези доповіді. Особисто авторові належить 1, 65 умовн.-друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Результати дослідження викладено на 192 сторінках комп'ютерного тексту. Дослідження містить 14 таблиць 34 рисунки, у тому числі 2 картосхеми. Список використаних джерел налічує 136 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено наукову новизну отриманих результатів і їх практичне значення, подано дані про апробацію та публікації результатів дослідження.

У **першому розділі** – «**Теоретико-методологічні засади сучасних регіональних досліджень**» розглядаються теоретичні положення регіонального розвитку, умови та принципи державного регулювання відтворювальних процесів на регіональному рівні.

Теоретичну базу регіонального розвитку складають положення теорії структуризації і ефективної організації економічного простору, що базуються на функціональних властивостях різних форм просторової організації виробництва і розселення та створює «господарський каркас» території. У даному відношенні суттєве значення має теорія «полюсів зростання» Ф. Перру. При цьому, як доводить Ж. Будвіль, полюси зростання можна розглядати не лише як сукупності підприємств, але і як конкретні території (населені пункти), що виконують функції джерел інновацій або прогресу. Стосовно нашого регіону дослідження полюси зростання можна трактувати як географічну агломерацію економічної активності або сукупність міст, де розвиваються виробництва і утворюються промислові комплекси.

Подальший розвиток теорія «полюсів зростання» отримала в розробках французького ученого П. Потье про осі розвитку і радянського ученого Г.М. Лаппо про «опорні каркаси» господарсько освоєних територій. Їх ідея полягає в тому, що території, розташовані між полюсами росту і забезпечують транспортний зв'язок, отримують додаткові імпульси розвитку та перетворюються на осі (коридори) розвитку. Разом із полюсами росту та іншими промисловими центрами і містами вони утворюють господарський каркас регіону.

Оскільки в науці поки немає єдиного розуміння терміну «регіон», ми дотримуємося визначення, даного в Хартії регіоналізації, прийнятою в 1988 р. Європейським парламентом (з урахуванням того, що саме країни Євросоюзу в регіональній політиці добилися найбільших успіхів). Згідно даному визначенню, регіон – «...гомогенний простір, який має фізико-географічну, етнічну, культурну, мовну спільність, а також спільність господарських структур і історичної долі». На цій основі, стосовно завдань нашого дослідження, ми приймаємо до уваги наявність в КНР трьох регіонів – Західного, Центрального, Східного.

У регіональному аналізі широко використовується термін «економічний район». Згідно положенням теорії економічного районування під економічними районами КНР ми розуміємо цілісну частину господарства країни, що характеризується своєрідністю природних і економічних умов, історично сформованою або цілеспрямовано створеною спеціалізацією на основі географічного поділу праці, а також стійкими внутрішньогосподарськими зв'язками.

Зважаючи на те, що економічний розвиток регіону має у своїй основі зростання валового регіонального продукту (ВРП), то й вимірювання регіональної економічної динаміки доцільно здійснювати темпами зростання або приросту ВРП. ВРП характеризує рівень розвитку економіки, а ступінь його використання – рівень і якість життя у регіоні.

Провідна роль у відтворювальному процесі та соціально-економічному розвитку регіону належить двом рушійним силам – фінансам та інвестиціям, а також організуючій силі – трудовому потенціалу (рис.1).

Планово-ринкова економіка сучасного Китаю дозволяє використовувати для регіонального розвитку країни модель «гусячого клину», модель «наздоганяючої модернізації», модель «передачі економіки і технологій від району до району», модель «інноваційного розвитку». Кожна з них, стосовно умов КНР, має позитивні та негативні боки. Через це вибір моделі економічного розвитку значною мірою залежить від концепції та стратегії підйому продуктивних сил економічних районів.

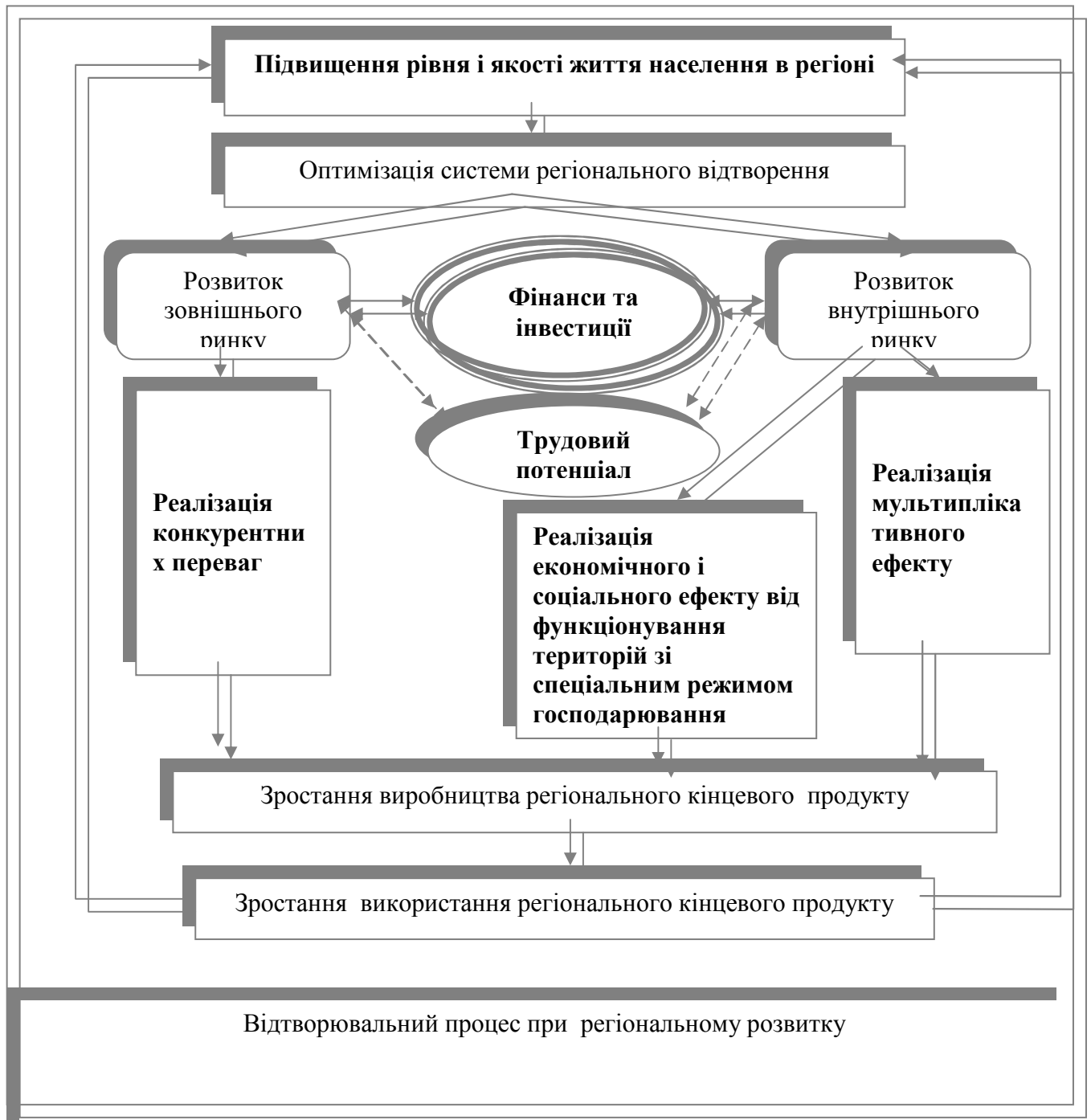

Рис.1. Система відтворювального процесу регіонального рівня

У якості ефективних методів дослідження регіонального розвитку можуть бути використані: системний аналіз, регіональна діагностика, SWOT-аналіз, картографічний метод, економіко-математичне моделювання, порівняльно-описовий метод.

У другому розділі «Регіональна економічна політика КНР» розкриваються передумови регіональної економічної політики КНР, здійснюється

економічне районування Західного регіону, його регіональна діагностика та аналізуються перспективи розвитку.

Початок сучасної регіональної політики КНР можна віднести до 1978 р., коли уряд країни прийняв постанову «Про розгортання робіт з регіонального планування». Згідно цієї ухвали стратегічною метою регіональної політики визначено підвищення ефективності виробництва шляхом більш досконалого його розміщення. Були виокремлені три регіони – Східний, Центральний, Західний, що відрізнялися ступенем економічного розвитку і на які покладалися певні функції у географічному поділу праці. Стосовно розвитку провінцій та автономних районів був прийнятий принцип – «кожен їсть із свого столу».

Для використання регіональної політики у якості інструменту економічної реформи в країні здійснена децентралізація економіки, створені умови для мобілізації внутрішніх резервів районів та активізації підприємницької діяльності населення. На нашу думку, сучасна регіональна політика КНР, у певній мірі, відповідає «розвинутій ринковій моделі» регіонального розвитку, що застосовується зараз країнами ЄС і базується на «саморозвитку регіонів із врахуванням їх місцевих інтересів та покладанням відповідальності за цей розвиток на місцеві влади».

Спочатку державна регіональна політика КНР дала значні позитивні результати. Але згодом, внаслідок порушення економічної рівноваги принцип «різних швидкостей» у регіональному розвитку став викликати негативні явища. Збільшилася різниця у регіональних чинниках виробництва, посилилась нерівномірність економічного розвитку, склався майже в 10 разів розрив у душевому національному доході, з'явилась напруга між окремими провінціями і цілими економічними районами.

Світовий досвід свідчить, що механізм підйому продуктивних сил економічно відсталих територій ефективно діє на базі економічного районування. Кожний економічний район у цьому випадку має бути «оперативним базисом» господарської діяльності у вигляді «просторового ресурсу», що включає природно-ресурсний та трудовий потенціал, привнесені людиною якості, місцеположення та ін.

«Оперативний базис» Західного регіону – 6,87 млн. кв.км (70% території КНР). У його межах знаходиться 90 % пасовищ, 45 % лісів країни, розміщені мало залучені до господарського обігу гідроенергоресурси, значні родовища вугілля, нафти, природного газу, найважливіші види мінеральної сировини. Населення регіону становить 29% його кількості в КНР, яке виробляє лише 17,1% ВВП країни.

Сучасний розвиток регіону, як свідчить здійснений трендовий аналіз динаміки його ВВП, здійснюється повільніше у порівнянні із його зростанням по країні в цілому (рис.2).

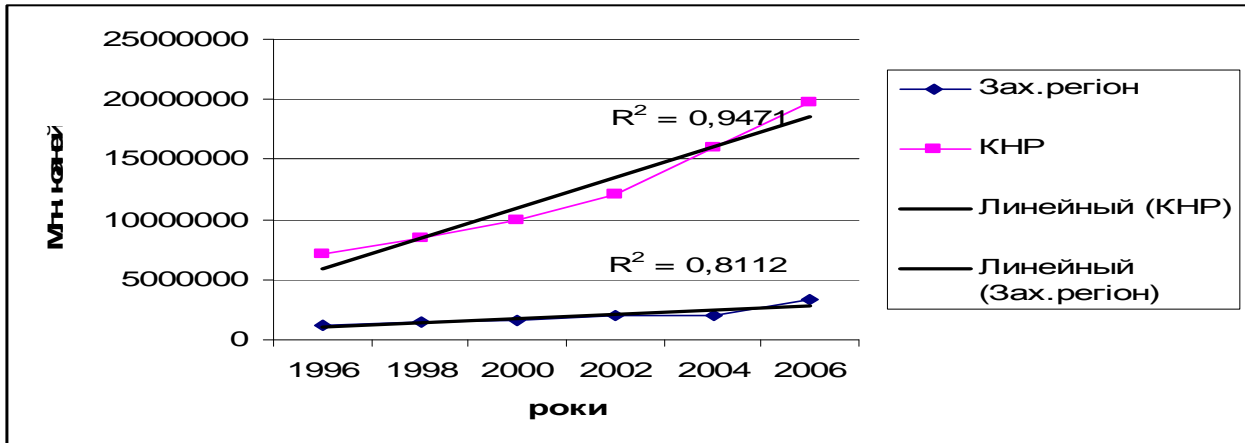

Рис. 2. Порівняльна динаміка зростання ВВП Західного регіону та КНР в цілому

Кластерний аналіз соціально-економічних показників провінцій та автономних районів Західного регіону і економіко-географічна характеристика особливостей їх сучасного розвитку дозволили виокремити в його межах 4 економічних райони, які за рівнями свого розвитку утворюють ступені умовної економічної сходинки (табл.1).

Третій розділ «Шляхи підйому продуктивних сил Західного регіону КНР» присвячений пошуку шляхів подолання економічними районами Західного регіону економічної відсталості.

Запропонований механізм підйому продуктивних сил Західного Китаю ґрунтується на двох складових. Перша складова полягає в створенні «опорного каркасу господарювання» з полюсами зростання, а друга – в міжрайонній взаємодії між економічно розвиненими і відсталими районами з використанням моделі «передача капіталу і технологій від району до району». Відповідно до цього стратегія регіонального розвитку Західного Китаю повинна включати як науково-технічні, так і територіально-організаційні дії (рис. 3).

Стратегія регіонального розвитку повинна спиратися на регіональну діагностику, прогноз і концепцію, яка, у свою чергу, включає 4 блоки: оцінку ситуації, прогнозні очікування розвитку, дослідження зв'язків, концептуальну задумку.

Оцінка ситуації у регіоні, що здійснена за допомогою регіональної діагностики та SWOT-аналізу вказує, що розвитку регіону заважають: периферійне розташування, низький рівень соціально-економічного розвитку, значна дисперсія населених місць та промислових центрів при дуже розрідженій транспортній мережі.

Таблиця 1

Галузева структура промислового виробництва та «ступені» умовної драбини економічного розвитку районів Західного Китаю

Райони	Галузі промисловості				
	Видобувна	Хімічна	Металургійна	Машинобудівельна	Електронна
Чуаньшаньський	48	56,5	62,2	65,3	72,9
Моньганьський	28,93	40,1	33,1	29,7	25,6
Юньгуаньський					
Цинцзянський	23,1	3,4	5,1	5	1,5

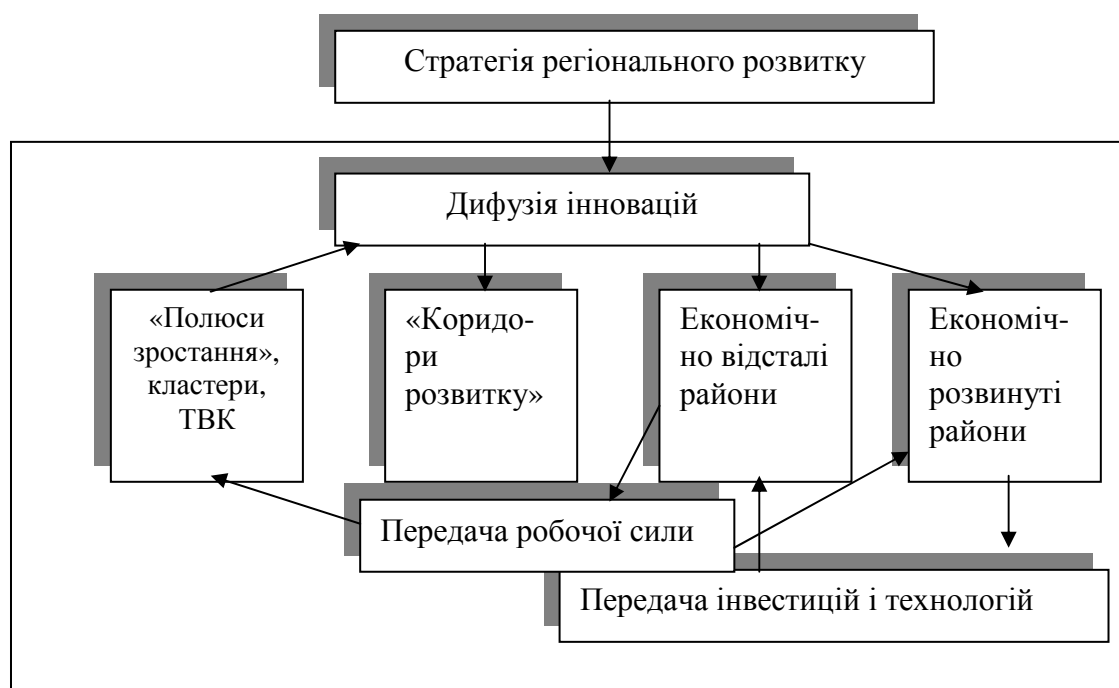

Рис. 3 Складові регіонального розвитку Західного регіону КНР

Незадовільний стан інфраструктури, а також переважання пустель та висогір' зумовлюють малу питому вагу земель, придатних для сільськогосподарського використання.

Прогнозні припущення динаміки виробництва душового ВВП Західного регіону КНР і країни в цілому показують, що диспропорції між ними в досяжній перспективі не зменшаться, а навпаки, – зростуть (рис. 4).

Сучасні зв'язки між економічними районами і провінціями Західного регіону слабкі. Це зумовлено загальною відсталістю краю, відсутністю єдиної транспортної системи, дисперсністю населених місць і промислових центрів.

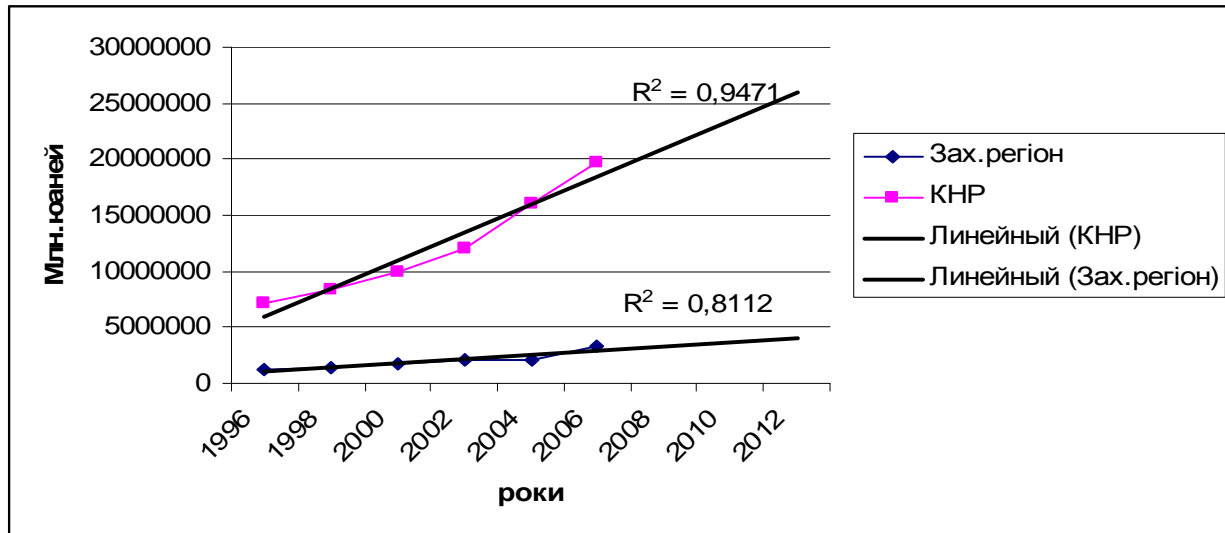

Рис. 4. Прогноз динаміки душового ВВП Західного регіону КНР порівняно з його зростанням по країні в цілому (до 2012 р.)

Концептуальна задумка підйому продуктивних сил Західного регіону КНР спирається на організаційно-економічний механізм у вигляді системи сумісних дій центральних і місцевих органів влади, спрямованих на побудову господарського каркасу його території (рис. 5).

Дійовими інструментами господарського каркасу регіону можуть стати вузли зв'язку та транспортні розв'язки, індустріальні парки, ТВК, економічні кластери. ТВК і кластери у вигляді промислових вузлів, АПК і інших форм територіальної організації продуктивних сил дозволять створити полюси економічного зростання. Істотну роль в цьому може надати створення в межах Західного регіону вільних економічних зон і відкритих міст.

Економічна система КНР, що базується на планово-ринковій економіці, дозволяє їй здійснювати управлінські функції в розвитку народного господарства як країни в цілому, так і в розрізі регіонів.

Завдяки цьому держава може вкладати фінансові ресурси в розвиток корпорацій і створювати сприятливі умови для регіональних інвесторів. При цьому центральні керівні органи КНР планують розвиток по кількісним і якісним критеріям лише окремих елементів її економічної системи, не визначаючи між ними потоків товарів, ресурсів, грошей і ін. матеріально-технічних ресурсів,

завдяки чому не існує корінних суперечностей між «планом і ринком». Найголовніше – забезпечити вільне переміщення капіталів між районами.

Рис. 5. Організаційно-економічний механізм стимулювання регіонального розвитку

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку КНР у якості моделі економічного підйому районів Західного Китаю доцільне використання, розробленої китайськими ученими моделі «передача капіталу і технологій від району до району».

Для її успішного використання в КНР існують необхідні умови: зосередження в державному апараті значної економічної влади; відносна автономність державного апарату у соціальних процесах, можливість втручатися в економічне і соціальне життя ; тісні зв'язки між державою і бізнесом при головуючій ролі держави.

Науково-технічний прогрес і лібералізація економіки відкривають перед відсталими районами КНР шлях до використання не лише моделей «передача капіталу і технологій від району до району», «наздоганяючого розвитку», але і моделі інноваційного розвитку. Проте самі райони Західного Китаю за рівнем свого розвитку ще не готові для сприйняття інноваційної моделі. Можливе лише сприйняття дифузії окремих елементів інноваційного розвитку від економічно розвинутих районів Східного Китаю.

Важливим інструментом підйому продуктивних сил економічних районів Західного Китаю можуть послужити вільні економічні зони і відкриті міста. Їх створення доцільне в Синцзян-Уйгурському і Гуансі-Чжуанському автономних районах, в провінції Ганьсу. Відкриті міста на кордоні КНР з Казахстаном і Киргизією сприятимуть розвитку транскордонній торгівлі і зростанню господарської активності.

Завдяки своєму економіко-географічному положенню Західний регіон КНР може стати важливою транзитною територією для пасажиро - і вантажопотоків в євразійському напрямі Захід-Схід. Особливо важлива для регіону залізнична магістраль: порт Ляньюньгань-Ланьчжоу-Урумчі і далі, через територію Казахстану, до Омська, або до Астрахані, Харкова і через територію України до інших європейських країн.

ВИСНОВКИ

1. Важливу роль в регіональному розвитку відіграють закони і закономірності просторового розвитку, що випливають з теорії структуризації та ефективної організації економічного простору у поєднанні з вченням про полюси зростання, дифузії інновацій, а також науковим уявленням про вісі розвитку та опорні каркasi господарської діяльності.
2. Регіональний розвиток економічно відсталих територій передбачає кількісні та якісні зміни їх внутрішньої соціально-економічної структури, що підрозділяються на три категорії: технологічні, інституційні, макроекономічні.

Для їх дослідження зручно використовувати регіональну діагностику у поєднанні з SWOT-аналізом, економіко-математичним моделюванням, порівняльно-описовим методом.

3. Певною мірою сучасна регіональна політика КНР відповідає «розвиненій ринковій моделі» регіонального розвитку країн Європейського Союзу, що базується на «саморозвитку регіонів з урахуванням їх місцевих інтересів та покладанням відповідальності за цей розвиток на місцеві власті». У окремих аспектах рівень регіоналізації КНР, навіть перевищив європейський, оскільки передбачає: право регіонів адміністративно встановлювати ціни на окремі товари; можливість захисту регіонального ринку; автономне вирішення питань зовнішньої торгівлі та іноземних інвестицій.

4. Концепція підйому продуктивних сил Західного регіону КНР включає чотири блоки: оцінку сучасної ситуації та «оперативного базису» регіону, прогнозні припущення розвитку, дослідження зв'язків, концептуальний задум розвитку.

«Оперативний базис» Західного регіону – 6,87 млн. кв.км території (70% площі КНР), де знаходиться 90 % пасовищ, 45 % лісів (до 60 % запасів деревини) країни. Тут розміщуються, ще дуже мало залучені в господарський обіг гідроенергоресурси, родовища вугілля, нафти, природного газу, найважливіші види мінеральної сировини, проживає 29 % населення країни, але виробляється лише 17,1 % її валового національного доходу країни.

Згідно SWOT-аналізу, розвитку Західного регіону заважають: периферійне розташування, низький рівень загального соціально-економічного розвитку, велика дисперсія населених місць і промислових центрів при значній розрядженості транспортної мережі. Перешкоджають підйому продуктивних сил незадовільний стан інфраструктури, переважання пустель і високогір'я, малограмотність населення, асиметрія в співвідношенні галузей важкої і легкої промисловості, відтік трудових ресурсів.

Порівняльний прогноз динаміки виробництва душевого ВВП Західного регіону КНР і країни в цілому показує, що диспропорції, що існують між ними, в осяжній перспективі зростатимуть.

Зв'язки між економічними районами і провінціями Західного регіону слабкі. Це зумовлено не лише загальною відсталістю краю, але і відсутністю в ньому єдиної транспортної системи, дисперсністю населених місць і промислових пунктів.

5. Концептуальний задум підйому продуктивних сил Західного регіону КНР полягає в створенні організаційно-економічного механізму сумісних дій центральних і місцевих органів влади, спрямованих на побудову господарського каркасу його території з вузлами зв'язку і транспортними розв'язками, індустріальними парками, ТВК і економічними кластерами.

Останні у вигляді промислових вузлів, АПК і інших форм територіальної організації продуктивних сил дозволять створити полюси економічного зростання. Істотну роль в цьому може відіграти створення в межах регіону вільних економічних зон і відкритих міст.

6. Важливим інструментом здійснення державної регіональної політики КНР є соціально-економічне районування. Існує декілька схем соціально-економічного районування КНР. Проте, враховуючи економічну відсталість Західного регіону, більшість учених у його межах виділяють лише один Сичуанський економічний район (як найбільш розвинену в соціально-економічному відношенні територію).

З урахуванням позитивних зрушень в розвитку продуктивних сил Західного Китаю і тих новітніх змін, які відбуваються в житті його провінцій і автономних районів, на підставі кластерного аналізу макроекономічних показників можливе вирокремлення в межах регіону 4-х економічних районів: Чуаншанського, Монганського, Юньгуанського, Цинцзянського. Виходячи з диференціації їх соціально-економічного розвитку вони утворюють умовні «економічні сходи», верхню сходинку яких займає Чуаншанський район, середню – Монганський і Юньгуанський, нижню – Цинцзянський.

7. Запропонована стратегія підйому продуктивних сил Західного регіону КНР ґрунтується на двох складових. Перша з них полягає в створенні «господарського каркасу території» з «полюсами зростання» в його промислових і населених пунктах, друга – в міжрайонній взаємодії між економічно розвиненими і відсталими районами на базі економічної моделі «передача капіталів і технологій від району до району». Науково-технічний прогрес і відкритість економіки КНР надають можливість відсталім районам країни використовувати економічну модель інноваційного розвитку. Проте райони Західного Китаю за рівнем свого соціально-економічного і технологічного розвитку на практиці ще не готові для широкомасштабного сприйняття інноваційної моделі. Це зумовлюється наступними чинниками:

- у районах дослідження тривалий час розвивалися переважно військовий сектор економіки, або важка промисловість, такий же однобічний характер здійснювався у підготовці кадрів та розвитку науки;
- у системах «виробництво-наука-освіта» мало і продовжує мати місце перекис у бік виробництва;
- практично ще відсутня система продукування наукових знань і інновацій, не досягла достатнього рівня система освіти і підвищення кваліфікації кадрів, відсутні інститути і досвід із комерціалізації наукових знань, а також управління і регулювання інноваційним розвитком економіки;
- успішна реалізація західними районами КНР моделі «наздоганяючого розвитку» у поєднанні з інноваційним розвитком може знизити постачання

від них розвиненим східним районам сировини і промислових товарів з низькою технологічною обробкою. Їх місце займуть сусідні країни. Внаслідок цього у відсталих районах КНР скоротяться «міжрегіональні експортні» можливості, що відповідно до положень стандартної моделі торгівлі, ускладнить їм імпорт передових технологій і капіталів.

8. За своїм економіко-географічним положенням Західний регіон КНР може стати важливою транзитною територією для пасажиро- і вантажопотоків в євразійському напрямі Захід-Схід. Особливо важлива у цьому відношенні залізнична магістраль: порт Ляньюньгань- Ланьчжоу - Урумчі і далі, через територію Казахстану, до Омська (Транссиб).

Пасажири і вантажі Китаю (як пасажири і вантажі інших далекосхідних і південно-східних азійських країн) можуть також рухатися, минаючи переобтяжену Транссибірську магістраль, казахською територією (від Павлограду до Гур'єва). Далі, через Астрахань-Волгоград-Харків, ця залізнична магістраль може бути з'єднана із 3-м та 5-м «критськими міжнародними транспортними коридорами». Таким чином створиться найкоротший сухопутний транспортний шлях «Європа-Азія». Для знаходження необхідних коштів з реалізації даного проекту доцільне утворення міжнародного консорціуму із залученням до нього, окрім Китаю, Казахстану, Росії, України, інших зацікавлених країн.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

Особисті

1. Ли Шуан. Региональное социально-экономическое развитие КНР: теоретико-методологический аспект / Шуан Ли / Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, економ. Серія. - Х.: ХНУ, 2006.- № 743.- С. 167-170.
2. Ли Шуан. Региональные диспропорции социально-экономического развития в КНР и пути их устранения / Шуан Ли // Коммунальное хозяйство городов. - Х.: Изд-во «ТЕХНИКА», 2008. – С.283-291.
3. Ли Шуан. Организационный механизм подъема экономики Западного региона КНР/ Шуан Ли // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Екон. Серія. - Х.: ХНУ, 2008. - № 808. – С.142-145.

У співавторстві

4. Ли Шуан. Экономически отсталые районы Китая: факторы производства и SWOT-анализ регионального развития /А.П.Голиков, Шуан Ли// Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, економ. серія, Х.: ХНУ, 2006.- № 786.– С.171-175 (Особистий внесок здобувача – здійснення SWOT-аналізу та оцінка його наслідків).
5. Ли Шуан. Трансконтинентальный транспортный путь Китай-Европа: место и роль в нем Украины / А.П. Голиков, Н.А. Казакова, Шуан Ли. // Вісник економіки і промисловості. – Х.: УДАЗТ, 2008. – Вип. 22.- С.6-7. (Особистий внесок здобувача – визначення траси залізничного шляху “Європа-Азія” та її характеристика).

Додаткові публікації, матеріали конференцій:

особисті

6. Ли Шуан. Теоретико-методологическая база современной региональной политики в Китае. / Шуан Ли // Регіон: стратегія і пріоритети. - Х: 2007, № 4. – С. 63-68.
7. Ли Шуан. Экономическая реформа КНР – как фактор ее экономического роста. / Шуан Ли // Матеріали науково-практичної конференції «Актуальні проблеми світового господарства та міжнародних економічних відносин», Харків, 1-2 грудня 2007. – Харків. - 2007. - С. 69-72.

У співавторстві

8. Ли Шуан. Украина в международном трансконтинентальном транспортном коридоре «Азия-Европа». / А.П. Голиков, Н.А. Казакова, Шуан Ли. // Сборник тезисов докладов научно-практической конференции

«Интеграционные приоритеты Украины в современном геоэкономическом пространстве». Алушта, 4-5 сентября 2008 г. – Симферополь, 2008. – С.29-34. (*особистий внесок здобувача – обґрунтування ролі та значення міжнародного транспортного коридору «Азія-Європа»*).

АНОТАЦІЯ

Лі Шуан. Теоретико-методичні засади та механізм подолання соціально-економічної диференціації регіонів (на прикладі Китайської народної республіки). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Харківська національна академія міського господарства, Харків, 2008.

Дисертація присвячена пошуку шляхів підйому продуктивних сил відсталих регіонів. Розглядається механізм подолання економічної відсталості Західного регіону КНР шляхом створення господарського каркасу території з використанням полюсів зростання та «вісей розвитку» на базі реалізації сучасних економічних моделей.

Концептуальні положення і стратегія розвитку відсталих районів КНР базуються на двох складових – «господарському каркасі регіону» та співробітництві між економічно розвинутими і відсталими районами. Пропонується використання, розробленої китайськими вченими, моделі «передача капіталів та технологій від району до району». Економічна активність у Західному регіоні суттєво зростає з розвитком у ньому транспортної інфраструктури та перетворенням його у транзитну територію для міжнародного транспортного коридору «Європа-Азія».

Ключові слова: регіон, регіональна політика, відсталі райони, регіональна діагностика, економічний район, полюси зростання, ТВК, кластер, «господарський каркас території», концепція, стратегія, моделі економічного розвитку, механізм підйому продуктивних сил.

АННОТАЦИЯ

Ли Шуан. Теоретико-методические основы и механизм преодоления социально-экономической дифференциации регионов (на примере Китайской Народной Республики). – Рукопис.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05. – развитие производительных сил и региональная экономика. Харьковская национальная академия городского хозяйства, Харьков, 2008.

В диссертационном исследовании осуществлено научное обобщение и решена задача по созданию механизма подъема производительных сил экономически отсталых регионов. Рассмотрена возможность преодоления экономической отсталости Западного региона КНР путем создания хозяйственного каркаса территории с использованием полюсов роста и «осей развития» на базе реализации современных экономических моделей. Для решения поставленной задачи использованы положения экономических законов, влияющих на хозяйственное развитие территорий, осуществлена оценка их роли и значения в пространственной организации производительных сил регионов; выявлены наиболее важные факторы, определяющие современное состояние и динамику развития районов КНР; произведена оценка современного состояния социально-экономического развития отсталых районов КНР. Показано, что важную роль в региональном развитии играют законы и закономерности пространственного развития, положения теории структуризации и эффективной организации экономического пространства, включая учение о полюсах роста, диффузию инноваций, научные представления об осях развития и опорных каркасах хозяйственной деятельности. Отмечено, что современная региональная политика КНР в определенной степени соответствует «развитой рыночной модели» регионального развития, принятой в странах Европейского Союза, которая базируется на «саморазвитии регионов с учетом их местных интересов и возложением ответственности за это развитие на местные власти».

Исследованы положительные и отрицательные стороны современных моделей экономического роста на предмет возможного их использования для подъема производительных сил отсталых регионов КНР. Разработаны концептуальные положения и стратегия оптимального развития отсталых регионов КНР с составлением адекватного механизма по их реализации.

Концептуальный замысел подъема производительных сил Западного региона КНР заключается в создании системного механизма совместных действий центральных и местных органов власти, направленных на построение хозяйственного каркаса территории Западного региона с узлами связи и транспортными развязками, индустриальными парками, ТПК и экономическими кластерами. ТПК и кластеры в виде промышленных узлов, АПК и других форм территориальной организации производительных сил позволят создать полюса экономического роста. Существенную роль в этом может оказать образование в пределах региона свободных экономических зон и открытых городов.

Предлагаемая стратегия подъема производительных сил Западного региона КНР основывается на двух составляющих. Первая заключается в создании «хозяйственного каркаса территории» с «полюсами роста», вторая – в межрайонном взаимодействии между экономически развитыми и отсталыми

районами на базе, разработанной китайскими учеными, экономической модели «передача капиталов и технологий от района к району».

Экономическая активность в Западном регионе КНР существенно возрастет с развитием в нем транспортной инфраструктуры и системы связи. Благодаря своему экономико-географическому положению регион может стать важнейшей транзитной территорией для пассажиро- и грузопотоков в направлении Европа-Азия. Для реализации проекта предлагается создание международного консорциума.

Ключевые слова: регион, региональная политика, отсталые районы, региональная диагностика, экономический район, полюса роста, ТПК, кластер, хозяйственный каркас территории, концепция, стратегия, модели экономического развития, механизм подъема производительных сил.

ANNOTATION

Li Shuang. Theoretical and Methodic Background and Mechanism of Social and Economic Differentiation Overcome (on the example of China). - Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of Candidate of Economic Sciences after speciality 08.00.05 - development of productive forces and regional economy. Kharkov national academy of municipal economy, Kharkov, 2008.

Dissertation is devoted the search of productive forces getting up ways of backcountries. In particular the mechanism of overcoming the economic backwardness of the PRC Western region is examined by creation economic framework of territory with the use of growth poles and «development axles» on the base of modern economic models realization.

Conceptual positions and strategy of PRC backward regions development and mechanizm of its realization that is based on two constituents - «economic framework of region» and collaboration between the economic developed and backward districts are developed. The usage of model «capitals and technologies transmission from district to district» developed by the Chinese scientists is proposed. Economic activity in the Western region will grow substantially with transport infrastructure development and its transformation to transit territory for an international transport corridor «Europe-Asia».

Keywords: region, regional policy, backward districts, regional diagnostics, economic district, pole of growth, cluster, «economic framework of territory», conception, models of economic development, mechanism of productive forces run up.

ЛІ ШУАН

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ТА МЕХАНІЗМ ПОДОЛАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ РЕГІОНІВ (НА ПРИКЛАДІ
КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ)**

Спеціальність: 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Відповідальний за випуск

д.т.н., проф. В.І. Торкатюк

Підп. до друку 30.12.2009

Формат 60x84 1/16

Папір офісний

Друк на ризографі

Умовн.-друк. арк. 0,9

Замовл. № 5331

Тираж 100 прим.

61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12

Сектор оперативної поліграфії ЦНІТ ХНАМГ

61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12